

**УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ
В ХОДІ ЗАНЯТЬ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті визначено проблеми забезпечення особистої безпеки військовослужбовцями внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України в процесі виконання завдань професійної діяльності. Проаналізовано умови формування навичок забезпечення особистої безпеки в ході занять з вогневої підготовки та викладено результати власних наукових досліджень в цьому напрямку.

Ключові слова: професійна діяльність, навички, особиста безпека, військовослужбовці, вогнева підготовка

В статье определены проблемы обеспечения личной безопасности военнослужащими внутренних войск Министерства внутренних дел Украины в процессе выполнения задач профессиональной деятельности. Проанализировано условия формирования навыков обеспечения личной безопасности в ходе занятий по огневой подготовке и изложены результаты собственных научных исследований в этом направлении.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, привычки, личная безопасность, военнослужащие, огневая подготовка.

In the article the problems of providing personal security by the military personnel of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the course of performance of problems of professional activity are defined. It is analysed conditions of formation of skills of providing a personal security during classes in fire preparation and results of own scientific researches in this direction are stated.

Keywords: professional activity, habits, personal security, military personnel, fire preparation.

Постановка проблеми. Військовослужбовці внутрішніх військ МВС України виконують широкий спектр професійних завдань з охорони громадського порядку, конвоювання та екстрадиції підсудних або засуджених, охорони дипломатичних представництв та консульських установ, охорони особливо важливих державних об'єктів (ОВДО) та атомних електростанцій (АЕС), беруть участь у спеціальних операціях та ін. Однією з особливостей професійної діяльності військовослужбовців внутрішніх військ, яка виділяє її серед інших – це право застосовувати силовий вплив і вогнепальну зброю під час виконання службових обов'язків. Для успішного виконання поставлених службово-бойових завдань в системі професійної підготовки військовослужбовців внутрішніх військ одне з провідних місць займає вогнева підготовка, де на перший план висувається актуальність формування навичок дотримання особистої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка в органах внутрішніх справ України, у тому числі й у вищих навчальних закладах МВС проводиться на підставі наказу МВС України від 13.04.2012 № 318 «Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України» [1] та наказу МВС від 7.09.2012 № 657 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю» [2]. Нами використовуються методичні рекомендації з організації та проведення практичних занять з вогневої підготовки

викладені авторським колективом у складі Пилипіва Б.І., Дзюби В.М., Василенка В.В., Окунського О.Ю. у навчальному посібнику [4].

Проблемам особистої безпеки військовослужбовців внутрішніх військ при поводженні зі зброєю завжди приділялася значна увага. Наприклад, А. І. Жаров розглядає особливості розвитку культури і формування особистої безпеки воїна збройних сил України [5]. Автор під особистою безпекою воїна розуміє стабільну професійну діяльність, унаслідок якої реалізуються поставлені завдання і виконуються службові обов'язки в умовах мирного та воєнного часу, здійснюється комплексна система заходів захисту від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників. І. Е. Ковальська визначає сутність, структуру та соціально-психологічні чинники забезпечення особистої безпеки співробітників Державної прикордонної служби України [7]. Вона визначає особисту безпеку як такий стан захищеності особистості прикордонника від небезпечних чинників професійної діяльності, який, з одного боку, забезпечує його фізичну, психічну та духовну цілісність, а з іншого, – можливість успішного виконання функціональних обов'язків і службових завдань, його професійний та особистісний розвиток.

В. Лефтеров стверджує, що стратегія особистої безпеки є загальною моделлю поведінки людини в забезпеченні власної безпеки і дає загальні специфічні знання у сфері виживання та безпеки, але не враховує конкретизацію явища. Формування особистої стратегії безпеки з урахуванням індивідуальних особливостей людини може забезпечити її виживання в будь-якій небезпечній ситуації [8]. В.І. Малічевський розглядає актуальні проблеми підготовки до застосування вогнепальної зброї на ураження [9]. Інтерес становлять праці І. Баєвої, В. Барка, В.А. Гончарова, Г. Грачова, Т. Кабаченко, Я.Ю. Кондрат'єва, М. Корольчука, М. Котика, В. Кохана, Т. Краснянської, О. Матеюка, Г.С. Нікіфорова, М.І. Онуфрієва, В. Пліско, І. Пістуна, І. Приходько, Є. Потапчука, В. Рибалка, О. Столяренка, Е.В.Чеботарева та ін. Проте, у педагогічній теорії і практиці спостерігається недостатня розробленість науково-теоретичних та організаційно-методичних аспектів формування навичок забезпечення особистої безпеки військовослужбовців ВВ при поводженні з вогнепальною зброєю.

Метою дослідження є визначення умов ефективного формування практичних навичок забезпечення особистої безпеки військовослужбовців внутрішніх військ МВС України під час проведення занять з вогневої підготовки.

Виклад основного матеріалу. Наукові пошуки та практичний досвід підготовки курсантів на факультеті внутрішніх військ Навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ дали нам змогу звернути увагу на дослідження процесів формування навичок безпечної поведінки в системі професійної діяльності військовослужбовців внутрішніх військ під час занять зі спеціальної вогневої підготовки, тому що вони є вирішальними у формуванні професійно-важливих якостей фахівця, впливають на успішність виконання службової діяльності, є умовою зменшення травматизму і поранень серед особового складу.

Проведення занять з вогневої підготовки завжди розпочинається з вивчення нормативних документів, що регламентують правомірну та безпечну поведінку військовослужбовця зі зброєю. Ми вважаємо, що особиста безпека військовослужбовців визначається специфікою умов, змісту і форм професійної діяльності; ступенем професійної захищеності, в тому числі – наявністю спеціальних заходів матеріально-технічного, психологічного та управлінського характеру, цілеспрямованої роботи з військовослужбовцями в цьому напрямку; ступенем загальної професійної підготовленості та сформованості спеціальних знань і навичок щодо забезпечення особистої безпеки при вирішенні типових професійних задач, або в ситуаціях, пов'язаних з ризиком для здоров'я та життя.

Слід вказати, що навички та уміння формуються на основі методично визначених настанов на усвідомлене відпрацювання основних компонентів професійної діяльності.

Зазначимо, що традиційний процес вогневої підготовки формує виключно навички застосування вогнепальної зброї, тобто вміння прицілюватися, стріляти, користуватися та поводитися з вогнепальною зброєю. На жаль, структура навчання організована таким чином, що основним мотивом і ціллю навчання стає отримання позитивної оцінки та ухилення від покарання за негативні результати, а цілі навчання орієнтуються на створення окремих навичок. Виконання влучної стрільби – це складний комплекс рухових дій, який вимагає від стрільця вміння миттєво узгодити роботу нервової системи і м'язово-кісткового апарату тіла в просторі й часі. У результаті неадекватної мотивації сформована рухова навичка набуває змісту, який не відповідає структурі психологічної структури дії, що забезпечує дії військовослужбовця в ситуації застосування вогнепальної зброї. Таким чином, дана навичка не інтегрується в адекватну структуру внаслідок невідповідності змісту навички предмету дій в ситуації застосування вогнепальної зброї. Відповідно, ця навичка може залишитися осторонь в реальних умовах як механізм, який не забезпечує адаптивний та виконавчий процес.

Частиною ефективного формування навичок забезпечення особистої безпеки є сучасні методичні основи навчання прийомам влучної стрільби, формування навичок швидкого приготування до стрільби (швидко оголяти зброю, приводити її в бойову готовність); уміння влучно вражати ціль; навчання спеціальним діям і подоланню перешкод. Щоб замість неправильного стереотипу створити правильний, потрібні значні волеві зусилля, підвищений самоконтроль, особистісне мотиваційне санкціонування роботи і формування усвідомленого відношення військовослужбовців до питань вдосконалення особистого рівня професійної, зокрема, вогневої підготовки. У цьому напрямі найбільш перспективним рішенням є розроблення спеціальної програми, заснованої на переліку психологічних аспектів автоматизації рухів у процесі формування умінь та навичок. У такій програмі треба наголошувати на тому, що навички та уміння формуються на основі методично виправданих установ на акцентоване відпрацювання основних провідних компонентів рухів. Для засвоєння програми необхідно постійно удосконалювати пройдений матеріал, а потім вивчати новий. Сформована ситуація змушує займатись пошуком новітніх підходів та шляхів щодо навчання військовослужбовців внутрішніх військ.

Отже, необхідна дієва система навчання, виховання і мотивування військовослужбовців до безпечної поведінки. Виконання завдань розвитку особистості буде відбуватись передусім за допомогою формування навичок особистої безпеки у процесі спеціально організованої вогневої підготовки, причому навчальний процес має бути орієнтованим на специфіку професійної діяльності військовослужбовців.

Слід зазначити, що формування навичок забезпечення особистої безпеки у військовослужбовців в ході занять з вогневої підготовки тісно пов'язано з психологічними моментами, оскільки базується на наявності впевненості у собі, у зброї, мотивації до оволодіння знаннями, навичками і вміннями з вогневої підготовки та успішного виконання професійних завдань, оптимальної емоційної та нервово-психічної стійкості особистості. Все це обумовлює побудову занять на принципі індивідуальний підходу під час навчання.

Проведене нами експериментальне дослідження, спрямоване на визначення умов ефективного формування навичок особистої безпеки військовослужбовців, показало, що значний вплив на результати навчально-тренувальної роботи здійснюють позитивна емоційна атмосфера занять, яку створює викладач. В цих умовах пізнавальна активність військовослужбовців максимально зростає, мобілізуються емоційні резерви для успішного подолання труднощів. Крім того, встановлено, що в ситуації, коли під час занять викладач не робить чітких зрозумілих зауважень, кількість правильно засвоєних вправ не переважає половини завдання; при загальних зауваженнях ефективність зростає до 52%, а при індивідуальному розборі помилок і попередженні про наступний звіт підвищують успішність до 75%. Ми пояснюємо це тим, що створена викладачем ситуація у вигляді конкретизації завдань викликала почуття відповідальності та мотивувала до подальшого вдосконалення

формування стрілецьких навичок та, як наслідок, вплинула на забезпечення особистої безпеки.

Щодо несприятливого впливу недоліків навчального процесу на успішність формування навичок особистої безпеки військовослужбовців при поводженні зі зброєю, необхідно акцентувати увагу на умовах, які впливають на зниження ефективності підготовки: відсутність системності в плануванні і проведенні занять, неповне виконання навчальної програми, недостатня кількість годин з вогневої підготовки, слабка оснащеність навчально-матеріальної бази (недостатня кількість набоїв, відсутність в навчальних закладах та практичних підрозділах спеціальних тренажерів), нераціональність існуючих методик навчання та ін. Отже, на нашу думку, для формування стійких навичок забезпечення особистої безпеки в ході занять зі спеціальної вогневої підготовки слід враховувати наступні особливості.

1. Заняття з вогневої підготовки доцільно будувати за принципом наочності навчального процесу, використовуються стенди, плакати. Все це дозволяє додатково задіяти візуальне, слухове, дотикове спостереження зразкового виконання елементу стрільби для створення його різнобічного образу у власній свідомості. В свою чергу наочні засоби навчання сприяють самостійному здійсненню аналізу отриманих результатів за допомогою абстрактного мислення та практичній реалізації образу дій під стороннім контролем або самоконтролем. Крім того, виникає потреба у застосуванні комп'ютеризованого тренажеру для удосконалення майстерності стрільців у швидкісних стрілецьких вправах на навчально-тренувальних заняттях, перебудові їх структури та організації проведення. Застосування такого тренажеру дозволить викладачу (керівнику стрільби) контролювати часові параметри стрільби окремого стрільця. Таким чином суміщається оперативний контроль за якістю стрільби і дотриманням заходів безпеки на рубежі відкриття вогню, що має важливе значення у навчанні та тренуванні у стрільбі.

При використанні тренажеру військовослужбовці внутрішніх військ зможуть бачити якість влучання кожного пострілу, що дозволяє їм самостійно аналізувати свої вміння і навички володіння зброєю і виправляти помилки в процесі виконання вправи. Також відпадає необхідність підходу до мішені для оцінки результатів стрільби і ліквідації слідів влучень у мішень, так-як у випадку попадання кулі в контур мішені з'являється інформація про влучення на моніторі комп'ютера після кожного пострілу. З допомогою відеокамер здійснюється якісна оцінка пострілів для військовослужбовців середнього та високого рівня стрілецької підготовленості.

Хронометруванням встановлено, що у порівнянні вже з відомими способами виконання стрільби по стандартним мішеням, використання тренажеру створює економію 15–20% навчального часу. Тому відпадає необхідність у виконанні допоміжних операцій. У підсумку ущільнюється навчально-тренувальний процес і створюється резерв часу для роботи з військовослужбовцями на новому робочому місці, а також з тими, котрі показали слабкі результати. Підводити підсумки занять можна за допомогою зареєстрованих часових параметрів швидкісних стрілецьких вправ, коли здійснюється якісний аналіз керівником (викладачем) занять. Самоаналіз стрільців розвиває пізнавальну активність, підвищує інтерес до самостійного осмислення проробленої ним роботи, що сприяє отриманню позитивних результатів на наступних заняттях.

2. Важливо не тільки навчити володіти табельною вогнепальною зброєю, а й постійно підтримувати професійну тренуваність, оскільки перерви у виконанні стрілецьких вправ негативно впливають на результативність, швидкість, відчувається деяка невпевненість, виникає підвищена напруга і необхідність свідомого контролю за технікою роботи, з'являються і збільшуються неточності.

3. Процес оволодіння технікою стрільби повинен йти шляхом «від простого до складного», розподілятися на етапи поступового вивчення й тренування окремих складових стрільби, враховувати найменші подробиці, які в кінцевому результаті дозволять здійснити

правильний постріл. Відпрацювання окремих етапів має виконуватись продумано, попередньо прокручуючи у свідомості кожен наступний дію. Виконуючи їх, дуже важливо контролювати й відкладати в пам'яті власні відчуття на дотик, положення корпусу тіла, голови, рук і ніг, просторову уяву про свій вигляд збоку. У цьому полягає метод ідеомоторного тренування. Складові виконання правильного пострілу слід спочатку тренувати кожен окремо, згодом об'єднуючи їх у пари, трійки і т. д., повільно прискорювати темп до напрацювання автоматизму у своїх діях і призводить до звикання тіла до специфічної роботи, дозволяє поступово напрацювати нові особливі умовні рефлексії, необхідні для влучної стрільби.

4. Обмежена кількість навчальних годин, які виділяються на вогневу підготовку, вимагає, на наш погляд, розподілу курсантської групи на підгрупи за успішністю, що дозволяє вирішити проблему з відпрацювання проблеми нерівномірного оволодіння навичками стрільби та безпечного поводження зі зброєю. Необхідність частого зміни та відпрацювання вправ, передбачених Курсом стрільб не дозволяє курсантам, що відстають, сконцентруватися на роботі над помилками і призводить, крім всього іншого, до формування стійкої невіри у власні сили, що, в свою чергу стає причиною багатьох проблем у навчанні в цілому. Крім того, успішному освоєнню техніки стрільби перешкоджає особиста переконаність деяких військовослужбовців у тому, що ніяка небезпека їм особисто не загрожує і відсутність, у зв'язку з цим, бажання працювати над собою.

5. Необхідність проведення комплексних практичних занять, впровадження до занять компонентів новизни, екстремальності (фізичне навантаження, зміна освітлення, шумові перешкоди, необхідність переносу вогню та ін.) та змагальності. Відпрацювання різних вправ та прийомів стрільби в умовах реаліті-тренінгу, «на практиці» дозволяє вирішити актуальні проблеми набуття навичок продуктивної поведінки та забезпечити особисту безпеку в реальних екстремальних ситуаціях. Позитивним виявився досвід поділу навчальної групи на «виконавців» та «контролерів», де поставлено задачу «виконавцям» виконувати техніко-тактичні дії вправи, а «контролерам» здійснювати контроль виконання з подальшою заміною місцями. Це завдання стимулювало у військовослужбовців самостійно аналізувати (усвідомлювати) правильність виконання стрілецьких вправ.

6. Важливе значення мають самопідготовка і консультації з викладачем, які мають на меті забезпечити збільшення тривалості навчального часу. Під час самостійної роботи знання набуті на заняттях з вогневої підготовки трансформуються у вміння, як на індивідуальному, так і на колективному рівні.

Висновки. Найважливішими умовами ефективного формування навичок забезпечення особистої безпеки військовослужбовцями внутрішніх військ в ході занять з вогневої підготовки слід визнати такі: процес вогневої підготовки потребує постійного аналізу і вдосконалення; збільшення кількості часів на вогневу підготовку в програмах навчання; залучення до комплексних практичних занять, які вимагають регулярного напруження вольових зусиль, нестандартного мислення, подолання страху та забезпечення умов для свідомого подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, тому подальші наукові розвідки буде спрямовано на з'ясування умов використання інноваційних методів навчання на ефективність формування навичок забезпечення особистої безпеки при поводженні зі зброєю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наказ МВС України від 13.04.2012 № 318 «Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

2. Наказ МВС від 07.09.2012 № 657 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю». [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.naiu.kiev.ua/nnipkkm/.../konspekt.d...

3. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О. та ін. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: Науково-практичні рекомендації. – К.: НАВСУ, 1999.

4. Вогнева підготовка: навчальний посібник (з метод.рек.) / Василенко В.В., Дзюба В.М., Окунський О.Ю., Пилипів Б.І.; за ред. Б.І. Пилипіва. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2003. – 272 с.

5. Жаров, А.І. Розвиток культури і формування особистої безпеки воїна збройних сил України [Електронний ресурс] / Жаров А.І. // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / від. ред. Лях В. В. - 2004. – Вип. 41.

6. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: Науково-методичні рекомендації / МВС України, НАВСУ: Під ред. М.І. Онур'єва, Я.Ю. Кондрат'єва. – К., 1999. – 71с.

7. Ковальська, І.Е. Особиста безпека військовослужбовців Державної прикордонної служби України: сутність, структура та соціально-психологічні чинники її забезпечення [Електронний ресурс] / Ковальська І.Е. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / гол. ред. Грязнов І.О. – 2011. – Вип. 3. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/20113/11kiescz.pdf>.

8. Лефтеров, В.А. К вопросу о психологическом обеспечении личной безопасности работников органов внутренних дел [Електронний ресурс] / В.А. Лефтеров // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / гол. ред. Романишина Л.М. - 2010. - Вип. 3. -Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_3/10lvaovd.pdf.

9. Малічевський В.І. Актуальні проблеми підготовки до застосування вогнепальної зброї на ураження // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Військово-спеціальні науки. – Вип. 3. – 2001. – С. 56-59.

Рецензент: д.т.н., проф. Ленков С.В.

